

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

Ковальчук Валентини Антонівни

«Теоретичні та методичні основи професійної підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах варіативності освітньо-виховних систем»,
представленого на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність проблеми, обраної Ковальчук В.А. для докторської дисертації, не викликає сумнівів з багатьох міркувань. По-перше, вона безпосередньо пов'язана із вирішенням завдань реформування освіти в Україні, підготовки особистості, здатної до вирішення різноманітних соціальних, виробничих, культурних, освітніх питань розвитку суспільства. По-друге, зміна ціннісних орієнтацій, складні соціально-економічні умови в державі, наявні недоліки в системі освіти негативно впливають на гармонію стосунків людини і навколишнього середовища, суспільства і природи. Сама система освіти має сприяти утвердженню людини як найвищої соціальної цінності, розкривати її здібності, бажання одержувати нові знання, розвивати свої творчі сили і пошуково-дослідницькі уміння. По-третє, творча особистість яку слід виховати, як філософська, соціологічна, культурологічна, психологічна і педагогічна категорії, як предмет дослідження багатьох учених активно розробляється в контексті гуманістичної парадигми професійної діяльності вчителя, яка щільно пов'язана з авторською моделлю.

Крім того, ведеться активний пошук саме педагогічних технологій, розробка системного підходу до формування особистості учителя, константами якого є творче мислення, педагогічне покликання, теоретичні та методичні основи підготовки вчителя, здатного до виконання роботи в умовах варіативності освітньо-виховних систем, оскільки вона сприяє активізації формування ключових компетентностей майбутніх учителів, розвитку їхнього

творчого мислення, ерудиції, культури, виховання гуманістичних цінностей і духовності.

Зазначені вище позиції дозволяють виділити недостатньо вивчені проблеми, з поміж яких досить своєчасним і нагальним є дослідження присвячене вирішенню проблеми професійної підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах варіативності освітньо-виховних систем загальноосвітніх закладів.

Заслуговує на схвалення розроблена дослідницею концептуальна модель підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах варіативності освітньо-виховних систем, а також визначення і обґрунтування сутності інформаційно-навчального середовища як необхідної умови успішного функціонування пропонованої моделі і особливості дидактичних принципів і функцій методичної підготовки майбутніх вчителів до роботи в умовах варіативності освітньо-виховних систем. Всі ці завдання в повній мірі вирішуються в дисертаційній праці Ковальчук В.А., що робить її досить актуальною, вагомою в теоретичному та прикладному аспектах, значущих для підготовки вчителя національної школи.

Стосовно наукового апарату можна зазначити, що дисертанткою коректно визначено об'єкт, предмет, мету. Логіка побудови дисертації, використання комплексу теоретичних і емпіричних методів, що адекватні об'єкту, предмету і меті, дозволила сформулювати концепцію і гіпотезу дослідження та довести її вірогідність.

Досить вдалим, на наш погляд, є понятійний апарат дослідження, який висвітлює стан проблеми професійної підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах варіативності освітньо-виховних систем у всеукраїнському та міжнародному контекстах і визначає суть його освітньо-інформаційного простору у сфері підготовки вчителя, а також виокремлення таких категорій, як «варіативність освітньо-виховних систем», «професійна компетентність вчителя», «інтеграція контекстного навчання», «освітньо-виховна система».

Чіткою, логічною і стрункою є структура дисертації. Суттєвою відмінністю представленого дослідження від інших у теоретичному плані є створення науково обґрунтованої сучасної моделі професійної підготовки майбутніх

учителів до роботи в умовах варіативності освітньо-виховних систем, яка розглядається автором як стартова платформа, що забезпечує єдність цілей навчання та виховання, змісту, структури, компонентів, досягнення очікуваних знань, умінь, навичок і базових компетенцій майбутнього вчителя. Структурні компоненти моделі (цільовий компонент, концептуальний компонент, змістовий компонент, технологічний компонент, результативно-коригуючий компонент) та підходи, на яких вона ґрунтується (цивілізаційно-середовищний, системний, структурно-функціональний, компетентнісний, аксіологічний, синергетичний, особистісно орієнтований, діяльнісний, задачний) забезпечують ефективність розробленої моделі.

Імпонує визначення та обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах варіативності освітньо-виховних систем. Вдало визначено етапи реалізації системи професійної підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах варіативності освітньо-виховних систем (адаптаційно-професійний, локально-професійний, системно-професійний), а також науково обґрунтовано функції майбутнього вчителя.

Заслуговує на позитивну оцінку те, що свої наукові рефлексії Ковальчук В.А. будує на ґрунтовному аналізі наукової літератури: філософської, соціологічної, методичної, психологічної, педагогічної (всього автором проаналізовано 549 джерел, із них 26 іноземними мовами), що цілком виправдано.

Логічна низка ціннісних об'єктів виражена, оскільки в ній органічно поєднано загальне і особливе, традиція і сучасність, теоретичні та емпіричні методи дослідження. Все це дозволило автору розглянути і визначити специфіку професійної підготовки вчителя роботи в умовах варіативності освітньо-виховних систем.

Дисертантом, на нашу думку, зроблено досить вагомий висновок про те, що нагальна необхідність оновлення та підвищення ефективності традиційної системи професійної підготовки майбутніх учителів позитивно корелює із системністю та ефективністю застосування в процесі їхньої професійної

підготовки сучасних освітніх технологій для формування педагогічно-спеціалізованої компетентності та засновується на методологічному обґрунтуванні системного, цивілізаційно-середовищного, аксіологічного, компетентнісного, діяльнісного, особистісно орієнтованого та задачного підходів до професійної підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах варіативності освітньо-виховних систем.

Сутнісною ознакою дисертації є її науково-практична спрямованість. Автор не обмежується традиційною схемою дослідження, коли теоретичний розгляд певної проблеми підкріплюється констатувальним та формувальним експериментами. Мета дисертантки полягає у розробці та апробації діагностичної технології вивчення якості професійної підготовки вчителя за допомогою методики формування педагогічно-спеціалізованої компетентності майбутніх учителів щодо здійснення професійної діяльності в умовах варіативності освітньо-виховних систем та навчально-методичного забезпечення. На основі цього автором впроваджується чітко розроблена і обґрунтована експериментальна модель системи формування професійної компетентності майбутніх учителів до роботи в умовах варіативності освітньо-виховних систем загальноосвітніх закладів.

Слід зазначити, що даній моделі авторка приділяє значну увагу, і це цілком виправдано, оскільки наша національна школа потребує фахівця, здатного впливати на підвищення творчого потенціалу учня, актуалізації його індивідуальні особливості. Обґрунтована структура такої концепції є, безумовно, новою для сучасної педагогічної науки і практики.

Привертає увагу той факт, що дисертантка прагне максимально ввести у науковий обіг української педагогічної освіти значну кількість нових фактів, теоретичних та практичних ідей, підходів до організації педагогічної освіти в умовах ринкової економіки, а також філософії, змісту, суті, інновацій та моделей підготовки вчителів, визначення спільного і відмінного у тенденціях розвитку цього феномена в різних навчальних закладах України та світовому масштабі.

Ковальчук В. А. цілком слушно ставить питання про те, що для застосування педагогічних технологій – проектної, професійно-імітаційної, інтерактивної, і контекстного навчання у ході професійної підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах варіативності освітньо-виховних систем необхідно добирати такі методи і форми як лекції, семінарсько-лабораторні заняття, мікро-викладання, професійне портфоліо студента, які вимагають нових рішень і пошуку нових підходів.

Теоретично і практично корисними є розроблені автором матеріали, які систематизовано і викладено у трьох одноосібних монографіях, трьох колективних монографіях, одному навчально-методичному посібнику, 20 статтях у фахових виданнях. Заслуговує на схвалення апробація результатів дисертації у вигляді 20 статей і тез конференцій.

Зміст автореферату відповідає змісту дисертації. У цілому дисертація складає позитивне враження. Вагомий внесок дисертантки в теорію і практику вищої школи не викликає сумнівів. Достойнством дисертаційної праці Ковальчук В.А. є її ґрунтовна фундованість значною кількістю джерел. Заслуговують на увагу подані в дисертації додатки, які унаочнюють і підтверджують достовірність зроблених автором умовиводів, узагальнень, обґрунтувань і висновків. Дане дослідження може бути кваліфіковане як вагомий внесок у професійну педагогіку в контексті модернізації професійної підготовки, професійного розвитку, саморозвитку, професійної підготовки вчителів.

Позитивно оцінюючи в цілому дисертаційну роботу, вважаємо за доцільне висловити деякі зауваження та побажання.

1. У процесі аналізу понятійно-термінологічного апарату дослідження (підрозділ 1.2) бажано чіткіше обґрунтувати виділення базових понять дослідження («компетентність», «компетенція», «освітньо-виховні системи») оскільки їх розгляд частково подано і у підрозділі 3.1 (с.173–175).

2. Дисертант цілком слушно розглядає зарубіжний досвід професійної підготовки майбутніх учителів у досліджуваній сфері (підрозділ 1.3). Проте, на

наш погляд, доцільно б його розширити й більш детально обґрунтувати прогресивний зарубіжний досвід.

3. Робота цінна тим, що в ній представлена коцепція освітньо-виховних систем (розкрито сутність феномену, досліджено закономірності та педагогічні умови функціонування, розроблено авторську типологію). Вважаємо, що дослідження набуло б більшої вагомості й ґрунтовності за умови поглиблення характеристики виділених типів освітньо-виховних систем.

4. У процесі експерименту автор використовує різноманітні методики, тести. Це позитивний факт. Проте під час проведення формувального етапу експерименту слід посилити якісний аналіз результатів оволодіння майбутніми вчителями компетенціями: предметною, самопізнання та самооцінки (с. 378–379 і відповідно с. 382–383).

5. Висновки автора доказові, випливають із аналізу значного фактичного матеріалу, однак висновки до розділів 1 і 2 потребують більшої конкретизації.

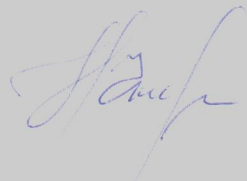
Проте вказані зауваження та побажання не применшують актуальності та значимості докторської дисертації Ковальчук В. А. Робота виконана на високому науково-теоретичному рівні, є актуальною, завершеною й самостійною. Робота містить нові як теоретичні, так і практичні результати, що в сукупності є суттєвим для вирішення проблеми професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів.

Висновок. На підставі аналізу дисертації, автореферату і опублікованих публікацій за темою дослідження, вважаємо що Ковальчук Валентина Антонівна є сформованим висококваліфікованим фахівцем в галузі професійної педагогічної освіти. Її дослідження у галузі професійної підготовки майбутніх учителів є оригінальною науковою розробкою.

Актуальність обраної теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих працях повністю відповідають вимогам до докторських дисертацій.

Вважаємо, дисертаційна робота Ковальчук Валентини Антонівни «Теоретичні та методичні основи професійної підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах варіативності освітньо-виховних систем» є завершеною самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне і практичне значення та заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам (п.п. 9, 10, 12, 13, 14) «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України 24.07.2013 №567 (зі змінами), а її автор – Ковальчук Валентина Антонівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Доктор педагогічних наук,
професор кафедри соціальної реабілітації
та соціальної педагогіки
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

 Н. М. Чернуха

